

УДК [398.8(=161.2):801.81:091+94(100).355.01(477.4)"]1
914/1918":140.8 В.О. Геринович (091)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.02.536>

ФОЛЬКЛОР ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ЗАПИСАХ ВОЛОДИМИРА ГЕРИНОВИЧА: ПОЗАЧАСОВІСТЬ СЕНСІВ ТРАДИЦІЙНОГО ТЕКСТУ

Оксана КУЗЬМЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-0388>
докторка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
провідна наукова співробітниця, Інститут народознавства
НАН України, відділ соціальної антропології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: kuzmenko.oksana@gmail.com

У статті, заснованій на матеріалах польових нотаток з часу Першої світової війни доктора, дійсного члена НТШ Володимира Гериновича (1883—1949), аналізуються фольклорні теми у їх зв'язку з модерністськими образами, що сформували напругу мови воєнної епохи та понадчасовість мілітарних культурних форм «довгого двадцятого століття». *Мета статті* — висвітлити питання ролі народознавчої діяльності галицької інтелігенції, яку організував В. Гнатюк, а також увести у соціокультурний дискурс фольклорні тексти, які є частиною метанаративу Великої війни.

Об'єкт — біо-бібліографічна література про В. Гериновича та шість текстів із Наукового архівного фонду рукописів та фонографічних записів ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України. *Предмет* — концептуальна основа ліро-епічних народних пісень, які відображають світоглядні та ціннісні патерни людей з Галичини початку ХХ ст. В аналітичний діапазон входять питання виявлення почуттів і сенсів існування, на які воїн опирається у кризовий час: Боже милосердя, справедливість, вірність присязі, любові до родини, дітей, краю та України, поваги до побратимів.

Актуальність обумовлена потребою використання автентичного матеріалу для студій генези гуманістичного погляду українців на світ у час воєн. *Методологічна основа* — біографічний, історико-типологічний методи, принципи повторюваності та інновацій.

Ключові слова: Володимир Геринович, рукопис, Перша світова війна, сучасна війна, воєнний фольклор, ліро-епічний текст, традиція, сенс, позачасовість.

Oksana KUZMENKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-6388>

Doctor of Science in Philology (Dr.Hab. in Folklore Studies),

Senior Scholar, Leading Research Associate of the Department of Social Anthropology, The Ethnology Institute,

National Academy of Sciences of Ukraine, 15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine, e-mail: kuzmenko.oksana@gmail.com

FOLKLORE OF THE FIRST WORLD WAR IN THE RECORDS OF VOLODYMYR GERYNOVYCH: THE TIMELESS MEANINGS OF TRADITIONAL TEXTS

The article, based on the material of V. Gerynovich's field notes made during World War I, analyzes the main traditional folklore themes and motifs in connection with their modernist images, which shaped the language tension of the new war era and the timelessness of military cultural forms of the «long twentieth century». Professor Volodymyr Gerynovych (1883—1949) — an Active member of the Shevchenko Scientific Society and a Doctor of Historical and Geographical Sciences. The scientific novelty of the article is the coverage of the person of V. Gerynovych from an unknown perspective as a recorder of war folklore.

The purpose of the investigation is to emphasize the peculiarities of the cultural and folkloristic activity of the Galician intelligentsia, which was organized by V. Hnatiuk, as well as to introduce six texts of folklore innovations that were included in the metanarrative of the Great War into the broader socio-cultural discourse. The object of the research is song texts, which come from the collection of the Scientific Archival Funds of Manuscripts and Phonographic Recordings of the M.T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine (Kyiv). The subject of the research is the conceptual basis of lyric-epic songs, which reflect the cultural worldview and value patterns of Ukrainian people from Galicia in the first half of the XXth. The subject of the anthropocentric optics aimed at military culture is primarily a person from the ranks of Ukrainian soldiers in the Austro-Hungarian Army (zhovnir).

The analytical aspect includes the issue of identifying the feelings and meanings of creation, on which a warrior relies in times of crisis, namely: on God's mercy, justice, loyalty to the oath, great love for family, children, native land and Ukraine, respect for fellow soldiers. The relevance of the article is due to the need to use authentic folklore material and its context for deeper studies of the genesis and typology of the humanistic view of the world in song-poetic novelties of modern military history of Ukraine.

The methodological basis is biographical, historical-typological and conceptual methods, as well as on the principles of repeatability and productivity of innovations, as the foundations of the repeatability of tradition, which is revealed in folklore texts.

Keywords: Volodymyr Gerynovych, manuscript, First World War, modern warfare, war folklore, lyric-epic text, tradition, sense, timelessness.

«Любов рие окопи і живе в них...»
(Артур Дронь, «Тут були ми», 2024)

Вступ. Професор Володимир Ґеринович (1883—1949) — дійний член НТШ, доктор історичних та географічних наук — особа цікава й багатогранна у своїх життєвих інспіраціях та долі. Найбільше його знають та шанують історики та географи, оскільки у 20-х роках минулого століття він був активним громадсько-політичним діячем, одним з найбільш завзятих організаторів української географічної науки на Поділлі, дослідником природно-ресурсного потенціалу етнічної української території [1; 2; 3].

Наукова новизна моєї статті полягає у висвітленні постаті В. Ґериновича з невідомого ракурсу — як записувача воєнного фольклору.

Мета розвідки — на матеріалі польових записів В. Ґериновича, зроблених у час Першої світової війни, підкреслити особливості культурно-фольклористичної діяльності галицької інтелігенції, яку організував секретар Етнографічної комісії НТШ Володимир Гнатюк, увести згадані фольклорні тексти початку ХХ ст. у ширший соціокультурний та фольклористичний дискурс; проаналізувати основні традиційно фольклорні теми, мотиви у зв'язку з модерністськими образами, що сформували напруженість мови воєнного часу та специфіку його нового культурного простору.

Об'єктом дослідження є пісенні тексти про Першу світову війну, які походять із зібрання Наукових архівних фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України (м. Київ) з фонду Володимира Гнатюка (ф. 28—3), а предметом студії є концептуальна основа ліро-епічних пісень про Першу світову війну, які відображають культурно-світоглядні та ціннісні патерни українських людей з Галичини у першій половині ХХ століття. Суб'єктом антропоцентричної оптики, спрямованої на воєнну культуру, є передусім людина з жовнірського середовища. В мій аналітичний діапазон входить питання виявлення почуттів і сенсів існування, на які воїн опирається у кризовий час, а саме: на Боже милосердя, справедливість, вірність присязі, великої любові до родини, дітей, рідного краю та України, поваги до бойових побратимів.

Актуальність статті обумовлена потребою використання автентичного фольклорного матеріа-

лу та його контексту для глибших студій над генезою й типологією гуманістичного погляду на світ у пісенно-поетичних новотворах сучасної воєнної історії України.

Методологічна основа дослідження спирається на біографічний, історико-типологічний та концептуальний методи, а також на принципи повторюваності та продуктивності інновацій, як засад тяглості традиції, що виявляється у фольклорних необрядових текстах. Поділяємо думки антрополога Броніслава Маліновського, який писав у 1941 році в час розгортання світового воєнного колапсу, що «антрополог сам повинен бути повністю обізнаний із теперішніми обставинами війни та практичними проблемами, які виникають із нашої сучасної кризи» [4, р. 522], а завдання оцінки війни з погляду культурологічного аналізу є головним обов'язком теорії цивілізації. Поділяю думку сучасних вчених, які, теоретизуючи питання повторюваності та понадчасовості воєнних культурних форм ХХ століття, вважають, що потрібно вийти за межі Першої світової війни, щоб краще їх дослідити, зокрема на рівні взаємозв'язку між класикою і (пост)модерном [5].

Основна частина. За даними з відкритих інтернет-джерел, спогадів онуки [6; 7], спеціального монографічного дослідження В. Острового [3] довідуємося, що В. Ґеринович народився 22 листопада 1883 року в багатодітній селянській родині Олександра Ґериновича неподалік міста Сокала. Хлопцеві вдалося закінчити Академічну гімназію у Львові, що коштувало батькам втрати хати і ґрунту. Опісля у 1903 році Володимир вступив на філософський факультет Львівського університету ім. Цісаря Франца І. Тут слухав лекції професорів Михайла Грушевського, Антонія Ремана, Еугеніуша Ромера, Еміля Абданк Дуніковського, Рудольфа Зубера. З 1905 року починає писати наукові праці та рецензії, бере участь в роботі фізіографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка (НТШ). Стає одним із засновників «Товариства українських наукових викладів ім. Петра Могили» (1909). у 1907 році Ґеринович склав вчительський іспит з історії та географії й отримав посаду вчителя у приватній класичній гімназії Лучанського у Львові [3].

У 1908—1914 роках працював викладачем Самбірської вчительської семінарії. І в цей період В. Ґеринович захищає докторську дисертацію на тему

«Вік і географічне розташування найдавнішої людини у Східній Європі» (1911). Невдовзі В. Геринович одружився з Христиною Лепкою, яка була донькою греко-католицького священника Данила Лепкого (1858—1912), званого громадського та просвітянського діяча, письменника, дійсного члена НТШ (з 1900), та автора численних фольклорно-етнографічних розвідок, серед яких «Народні повірки про вітер» (1882), «Похоронні звичаї і обряди нашого народу» (1883), «Людові вірування про птахів» (1885), «Деякі вірування про дитину» (1886), «Вода в людовій вірі» (1888) та інші [5].

З вибухом Першої світової війни мирне життя В. Гериновича, у якого за рік до того народився син, різко змінилося. Його мобілізували до австро-угорської армії, де він дослужився до рангу поручника. Воював колишній гімназійний учитель на російському й італійському фронтах, де був п'ять разів поранений [7].

З 1918 року В. Геринович вступає до Української Галицької армії (УГА), працює референтом освіти в уряді ЗУНР. У цей же час пише наукові та популярні праці «Україна: відки пішла її назва, як і чому вона поширилася» (1918), «Генега і розвиток українського імені», «Поняття, ціль і метода географії» (1919). Учасник проголошення Західноукраїнської Народної Республіки, а упродовж 1918—1919 років він стає референтом Євгена Петрушевича, президента Української Національної Ради.

У липні 1919 року у складі УГА Геринович переходить Збруч і прибуває до Кам'янець-Подільського, де упродовж трьох важких воєнних років (1919—1921) працює приват-доцентом українського університету, який очолював Іван Огієнко. Відомо, що Геринович читає курси географії Східної Європи, фізичної географії, економічної географії України, керує метеорологічною станцією, пише й видає підручники з географії, публікує наукові та краєзнавчі статті у наукових збірниках та пресі УСРР та Галичини, не пориває своїх зв'язків з НТШ.

Після захоплення у листопаді 1920 року Кам'янець-Подільського Геринович з короткими перервами упродовж десятиліття від 1921 до 1930 року виконував обов'язки декана факультету соціального виховання. У 1926 році його обирають ректором Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. За роки перебування в Кам'янці став організатором

краєзнавчого руху, досліджував і популяризував в місцевій пресі та наукових виданнях геоморфологію, геологію, економічну географію, історію, археологію району м. Кам'янець-Подільського та Поділля в цілому.

На початку червня 1926 року В. Геринович взяв участь як член радянської делегації в роботі Всеслов'янського конгресу географів і етнографів у Польщі. Як університетський ректор у вересні 1926 року був присутній на святкуванні 80-річчя з дня народження Михайла Грушевського в Києві. У 1926—1930 рр. входив до складу Українського комітету краєзнавства. Друкувався в журналі «Краєзнавство». Восени 1928 року В. Геринович, як і чимало галичан, обдурених більшовицькою пропагандою, перебрався з родиною у Харків, де йому запропонували завідувати кафедрою антропогеографії Українського науково-дослідного інституту географії і картографії. У лютому 1929 року він повернувся до Кам'янець-Подільського на посаду професора ІНО.

З 1930 року, коли в радянській Україні розпочалося сильніше переслідування української інтелігенції, В. Геринович вирішив перебратися до Москви, де у 1932 році влаштувався професором Московського геологорозвідувального інституту (МГРІ). Однак, у грудні 1932 життєва доля В. Гериновича зазнала різких змін, а наукова праця була перервана арештом. Відомство державної безпеки при НКВС (ГПУ) звинуватило Гериновича у приналежності до справи «Спілки Визволення України». На слідстві під тиском вчений змушений був визнати себе винним «у контрреволюційній діяльності».

Дванадцять років (з кінця 1933 до 1946) В. Геринович відбув у ГУЛАГу. Але навіть після звільнення з сталінських концтаборів він проживав у Вологодській області на поселенні, працюючи викладачем сільськогосподарського технікуму в місті Грязовець, а потім — у педагогічному інституті ім. В. Молотова у Вологді. Жорстоке лицемірство сталінської влади проявилось у тому, що В. Гериновича нагороджують медаллю «За доблестний труд во время Великой Отечественной Войны (1941—1945 гг.)». Тільки після закінчення Другої світової війни, у 1946 р., В. Геринович повертається до Львова. Невдовзі, у 1948 році, його сина Олександра арештовують у Львові, і він сім років відбуває своє покарання в Магадані [6, с. 42].

В останні роки життя Гериновичу дозволяють завідувати кафедрою в Інституті радянської кооперативної торгівлі [6, с. 40]. Підірване на Сибірі здоров'я не дало можливості вповні повернутися до наукової діяльності. У 1949 році, на 66 році життя, В. Геринович помирає. Щойно через 40 років, у 1989 р., стараннями старшого сина Олександра Гериновича, який також зазнав репресій та заслать, його посмертно реабілітували.

Коли і як відбулося знайомство В. Гериновича з В. Гнатюком? Швидше за все це сталося ще до війни, у Данила Лепкого, якого В. Гнатюк знав як колегу з Секції етнографії НТШ і був його приятелем [8].

Війна застала В. Гнатюка у Криворівні, про що він напише у розвідці «З російської воєнної поезії» (1919). З короткого вступу довідуємося, що у селі фольклорист провів перші 15 місяців війни. Попри усі екзистенційні незгоди воєнного лихоліття, російської окупації Львова, знищення майна та багатьох матеріалів з архіву НТШ, В. Гнатюк залишався професіоналом, бо не покинув організаційно-наукової роботи. Головним здобутком Гнатюка у воєнний час було те, що він став піонером у справі системного запису українського фольклору Першої світової війни. Галицький фольклорист спонукав до цієї край важливої праці також однодумців. Як секретар Етнографічної комісії НТШ він ретельно збирав польові матеріали інших записувачів, адже зберігаючи рукописи «від забуття і загибелі», мав на меті надрукувати кращі тексти після війни в окремому збірнику (більше [9]).

Під впливом Гнатюка до справи запису воєнного фольклору долучилися різні активісти, колишні селяни, такі як Іван Гонтарюк з Жаб'я, який волею долі опинився на фронті, громадські діячі та учительки, наприклад, Єфрозинія Бабанич із Нижнього Синьовидного на Сколівщині та письменниця Катря Гриневич, яка під час війни стала виселенкою до табору в Нижній Австрії (м. Гмінд) і чий два сини добровольцями вступили у Легіон Українських січових стрільців. Серед записувачів були українці-жовніри австрійсько-угорської армії, такі як Володимир Геринович, а також січові стрільці Легіону УСС, з яких Андрій Баб'юк, Олесь Бабій, Петро Шекерик-Доників, брати Заклинські, Ярослав Пастернак та інші [10, с. 27—48].

У час «лихої» війни у короткий літній період затишшя на Східному фронті в 1916 році В. Геринович надрукував під своїм іменем у віденському часописі «Вісник Спілки визволення України» серію коротких есе з фронтового життя під назвою «Сучасні легенди» [11; 12; 13; 14]. На мою думку, в основі цих прозових творів лежить не тільки персональний наратив автора в меморатній конвенції, але також вплетені народні уявлення (зокрема про «гарну смерть» [12, с. 337]), окремі сюжети з фольклорної документастики. Скажімо, зміст оповідання «Продали!» ґрунтується на чутках з апокаліптичними мотивами, за якими полонені «москалі» вірять у те, що «велику Росію» продали, а отже, «згине свята Росія» [11].

Інший текст — «Казка про причину війни!» є адаптованою версією фольклорної новелістичної казки про листування двох правителів, коли російський цар хоче прогнати євреїв («богом проклятих»), а цісар, викриваючи його лицемірство, говорить про норми християнського співжиття: «Ти Христом заклонюєшся, а не знаєш, як Христос навчав» [11, с. 322]. Такий цілком фольклорний мотив цісарського милосердя, заснований на засадах християнської моралі, реалізується в історичних переказах, які побутують донині на Покутті. Образ «добро-го» цісаря існує не тільки на рівні естетичного коду «ностальгії за Габсбургами», але і як наївна спроба уявити майбутнє української державності, що показує фрагмент у пісні:

*Ми прогнали геть ворогів,
Най царствує дім Габсбургів.
Від Дону, Прута, Карпат і Сяну
Україна встала зі сну* [15, арк. 8].

Варто наголосити, що саме усні оповідання-меморати про воєнні події Першої світової стали основою багатьох літературних нарисів, зокрема Володимира Атаманюка, Андрія Баб'юка, Юрія Шкрумеляка, Романа Купчинського, Володимира Бемка, Яреми Галайди та ін. Тож можемо говорити про літературне опрацювання фольклорних записів, що істотно ускладнює їхній поглиблений текстологічний аналіз. Попри те, що В. Гнатюк наполягав на фіксуванні нових оповідань «лише дословно», однак сам не втримався перед дрібними правками, що видно з приміток олівцем на аркушах тих рукописів, які зберігаються у його фонді 28—3 у Києві.

У цьому фонді, серед численних польових матеріалів та фронткових записів маловідомих кореспондентів, я віднайшла папку справи 248, в якій опинилися записи пісень від В. Геріновича [15]. У папці під назвою «У тій Росії...». Пісні (без мелодій), коломийки, історичні на теми Першої світової війни. Записано [1915—1917 рр.] знаходяться 24 не скріплені листки переважно зі шкільного зошита у лінійку. На аркушах записані чорнилом або олівцем шість віршованих текстів, які мають заголовки. Ці назви та зміст свідчать, що це твори, складені у жанрі ліро-епічної пісні:

- «Пісня о неволи» (арк. 1—5).
- «Думка воєнна» (арк. 5—6).
- «Піснь о Україні» (арк. 7—8).
- «Пісня о війні» (арк. 9—13).
- «Пісня про велику війну» (арк. 14—22).
- «Жовнір умирає» (арк. 23—24).

Перші три тексти мають коротку паспортизацію, яка переконує у тому, що твори походили з чоловічого репертуару і могли бути створені та функціонували у середовищі жовнірів-українців. Відповідно дві пісні були записані від «Глуховецького Петра», а третя — від «Мельника Миколи». Решта текстів мають тільки прикінцеві примітки «списав Др. Герінович».

Кожна сторінка зошита пронумерована. Пагінація має деякі похибки і виправлення, оскільки на звороті аркушів 7, 8, 10 є нотатки олівцем та ручкою малорозбірливих фрагментів. Можливо, це були принагідні чи щоденникові нотатки самого Геріновича. Фрагменти, які мені вдалося відчитати, у жанрі есе та формі коротких рефлексій про італійський фронт. Наприклад, фраза, що перекреслена навхрест червоним олівцем, починається з опису задач історика у час війни: «Історик війни, якому припадає велика та нелегка задача описати хід подій на відтинку долишньої Сочі, буде мусів побіч многих моментів згадати оден, а саме буде мусів дуже сильно підкреслити роль, яку відіграли кресові явища. Оди найцятть важких офензив довелось перебути нашим жовнярам, які муrom стали в обороні цілості монархії...» [15, арк. 11 зв].

У першій з черги «Пісні о неволи» описано труднощі українських полонених жовнірів у Росії, де вони були залучені до праці на полях. В описі розкривається експресіоністична панорама екзистенційних

випробувань та типових форм жорстокої поведінки росіян з полоненими:

*Як повернеш з ночі з поля, будеш обід їсти¹,
То в болоті або в снігу, що нема де сісти.
Та й то ще не біда, що нема де сісти,
Але як то десять мужам з «одной» бочки їсти.
А нім той обід дістанеш, мусиш ся наждати,
Та й стережись, щоб по плечах кийв не набрати.
А обід той такий славний, тільки їдж поволи,
Зупа рідка як помії, ще часом без соли.
Та й дві кістки «сахару» і чаю твердого,
Кусок хліба чорного ще часом сирого [15, арк. 1—2].*

Отож з пісні довідуємося, що практика дегуманізації людини, оті культурно визначені «імпульси агресії, насильства, руйнування» [4, р. 526] через знищення людської гідності шляхом побиття та катування голодом, які у наш час російсько-української війни початку ХХІ ст. набули ще більш гострих і звироднілих форм, були притаманні «першим москалям». Хоча саме про них у свідомості пересічних жителів Галичини міжвоєнного періоду сформувалося певне уявлення як кращих, у порівнянні з «другими» «більшовиками», які пізніше як «визволителі» пройшли еволюцію від нейтральної оцінки до гостро негативної [16, с. 194].

Текст містить низку інших мотивів, усталених традицією думової епіки невольницького циклу, зокрема звернення до Бога за поміччю та проханням звільнення з ворожого полону.

Від епічного зачину, де кількома тропами конструйовано негативний образ Росії, бачимо цілком традиційний спосіб демонізації через порівняння її з бідною («У тій Росії в неволі усе бідною віє»), що актуалізується у сучасних наративах окупації [17]. У цій пісні також розкриваються важливі проблеми життя підневільної людини, конструюється типовий образ полоненого як лімінальної особи, яка перебу-

¹ Тут і в далі в інших текстах, у тому числі в «Додатку», подаю розбивку на два рядки, згідно з прийнятими у фольклористиці правилами строфічної будови ліро-епічних (балад) текстів. У рукописі В. Геріновича кожна пронумерована строфа містить чотири рядки. Також я пропоставила необхідну пунктуацію до тієї, яка частково була в рукописі. У написання діалектних слів не втручались, окрім того, що відділила частки *би* (*б*) при дієсловах в умовному способі, та частку *жи* (*ж*) при займенниках; прислівниках прийменниково-іменникового походження, згідно з чинним правописом, разом (в рукописі «з рана») подаю «зрана».

ває за межами свого простору, яким є рідний край та Україна. Саме тому мотив «прощання зі світом» вкотре відображає складний життєсвіт невільника-військовополоненого.

*Ой ти, Боже милостивий, ти плінних потіха,
Потіш же їх нещасливих, вибав з того лиха.
Бо не оден у неволі з світом ся працює,
На чужині без родини марно погибає* [15, арк. 4].

У цьому творі актуалізована міфологема *мир / війна*, що вербалізована у рефлексіях полоненого, який сподівається на повернення до «дорогої родини»:

*Ой мій Боже милостивий, позволь дочекати,
Повернутися додому, рідню привітати,
Щоб вернутись та застати дорогу родину,
Та прожити в щастю й мирі ще одну хвилину.*

«Пісня про велику війну» за жанром хроніка, у зачині якої мотив «віщого» сну, що є типовим елементом відображення воєнних реалій, зокрема сучасних, коли людині важко повірити у дійсність, яка кризова, ірраціональна, неможлива для осмислення та подолання:

*У неділю дуже рано сонце ся змінило.
приснився ми сон дивненький, що не було мило.
Снило ми ся, що працював зі своєв родинув.
Рідну хату, тата, маму навіки покинув.
О не був то сон чудесний, лишень справедливий.
Прийшов папір опівночі, збудив — війна жива*
[15, арк. 14].

Образ війни у багатьох піснях, зокрема із записів Ґеринович, ґрунтується на стійких народних уявленнях, у яких війна виступає об'єктом вірувань, знаків-вісників та передбачень, зокрема метеорологічних прикмет. У східнослов'янських народів такі прецедентні ситуації дуже часто вербалізовані в переказах та оповіданнях з есхатологічними мотивами, у «віщих» материнських снах та снотлумачних текстах. Символічна мова сновидінь, що закріпилися у мотиві «справедливого сну», прояснює майбутнє, яке стається з героєм.

У цій довгій пісні голос головного героя трагічний, він увиразнений негативними емоціями. Мотиви емоційного стану у час війни, що кодовані через концептуальні образи *жалю, туги, плачу*, є загальнофольклорними. Почуття журби героїв виражається, як правило, за допомогою слів і градаційних зворотів з традиційного словника, який сформувався у соціально-побутових творах, зокрема в давніх бур-

лацьких піснях, в яких задіяні мотиви плачу дітей, дружини. Порівняймо:

*Твої діти плачут та й миленька тужи[т],
Що фортуна їм не служить* [18, с. 66].

***

*Плаче жінка, плаче мати, слези проливають,
Чи син жиє, чи умер вже — того шче не знають*
[15, арк. 16].

Образна пара «*туга = плач*» — це усвідомлене прийняття героєм важкого, але правильного вибору. Про вибір йдеться в іншій хроніці «Запів нашій когутичок на зеленім току» того ж часу, яку в Косівському пов. записав Петро Шекерик-Доників:

*Ой не одна мати плаче, ой не одна тужить,
А що її рідний синок та й на війні служить.
«Ой не плачте, рідна мати, я мушу служити,
А хто буде від ворога наш край боронити?»*
[19, с. 185].

У новотворі, який записав Ґеринович, спостерігаємо дещо новий для ліро-епічної традиції стиль іронічно-саркастичної мови, зокрема в описі жовнірського похорону:

*Варт на війні умерати — красно поховають.
Яму копають санітети й тіло поскладають.
Один ловить та й за ноги, другий за чуприну,
Третій каже: «Бери його, кидай в середину».
Наскладають синів, батьків, як селедців в бочку.
І не мили, не чесали, не вбрали в сорочку*
[15, арк. 17].

Тут бачимо оцінку фатальності долі солдата на світовій війні, в якій масові смерті зумовили нові форми поховань у великих братських могилах, які засипали вапном. Уведені санітарні норми цілковито порушували народні традиції похоронного обряду та звичаєві приписи щодо правильного обходження з тілом покійника, якого і родина, і громада повинні були оплакати. Ці норми намагаються витримати у сучасній військовій комеморативній практиці поховань загиблих фронтників.

У цій же пісні розгортання епічної оповіді відбувається у параметрах концептів «знати» («*Будуть знати малі діти, що нема їх тата*») — «не знати» («*Поховали, засипали та стали казати, / Що ніхто з його рідних в тім не буде знати*» [15, арк. 5]), що вибудовують епістемологію війни, де *невідомість* (невизначеність, uncertainty) набуває феноменологічної настанови. Це, по суті, фоль-

клорна формула, яка відображає оту «приватну інформацію», яка пояснює значно глибші суспільно-політичні причини тривалих війн [20].

Ще однією модерною темою фольклору є мотив каліцтва та образ фронтового каліки, до якого ставилися як до стигми, оскільки чоловік, позбавлений фізичного здоров'я, втрачав свою соціальну роль господаря-годувальника через неможливість повноцінно працювати у своєму господарстві чи на полі. Саме тому герой пісні говорить про вибір:

*Ой волів би бідний жовнір в Відні умирати,
Як має він на Вкраїну каліков вертати*

[15, арк. 20].

Остання в записах баладна пісня про смерть жовніра у шпиталі більш давня. Вона цілком традиційна від самого зачину, де психологічний паралелізм та символіка трьох яворів «Ой там в полі три явори, всі три зелененькі» передують епічній сцені зустрічі молоденького жовніра з батьками, які приїждять за повідомленням пана-доктора, і ведуть емоційно складний за змістом діалог з умираючим сином. Фольклорне *loci communes* про насипання високої могили, до якої «Будуть пташки прилітати, калиночку їсти, будуть мені приносити від милої вісти» та прохання про похорон, в якому повинні взяти участь «не попи, ні дяки», а «жовняри-камрати», відображає фрагмент трагічного воєнного повсякдення й екзистенційну дилему *життя-смерті*, чи обов'язків *громадського — родинного*. В іншій хроніці, яку того ж року записав сам Гнатюк у Криворівні тодішнього Косівського пов. від Параски Мітчук-Циміюк також є подібний епізод зі шпиталем, в якому поранений згадує про свою родину, тужить за нею:

*А я собі пригадаю за свою родину,
Такий ми си жаль зробив, що мало не згину*

[19, с. 193].

Після слів якого вступає голос авторки, що є народною сентенцією про правду війни і її фатальні наслідки:

*Так на війні молод хлопець здоровя лишає
Ідет здоров — ци поверне, — то певно не знає*

[19, с. 193].

У пісні «про велику війну», яку записав Гериневич, важливими з точки зору сучасних поведінкових норм взаємин між цивільними і фронтовиками у час війни, є мотив молитви за полеглих воїнів і по-

дяки їм та командирам. Про це у фіналі твору сказано прямо:

Помолімся за усіх тих, хто пішли зі світа,

А нас Боже, благослови на многая літа.

Заспіваймо Многа літа тим, що воювали,

І тим офіцерам, що команду мали [15, арк. 22].

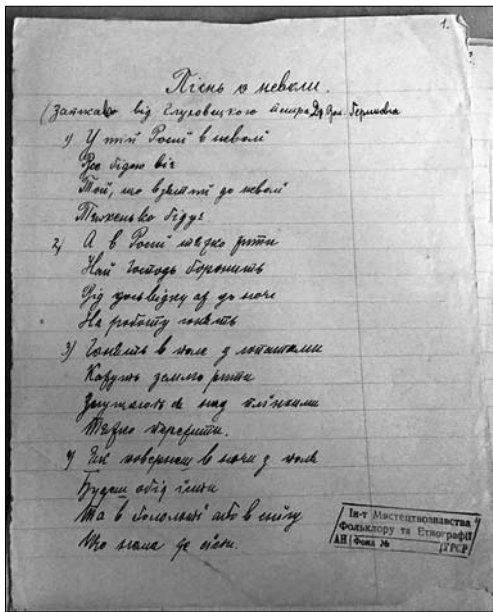
Висновки. Польові записи українського воєнного фольклору, які зробив доктор Володимир Гериневич у час своєї фронтової служби (орієнтовно упродовж 1915—1917 років) є унікальними з огляду на підтвердження ще одного маловідомого факту з шерги інших в культурологічній діяльності галицької інтелігенції у час Першої світової війни, зокрема членів Наукового товариства імені Шевченка.

Тексти ліро-епічних пісень мають важливе фольклористичне, культурно-історичне, інформаційне, а також світоглядне значення. Вони акумулюють фольклорні знання про Першу світову війну через життєсвіт жовніра-фронтовика (нещасливого полоненого, смертельно пораненого, каліки, полеглого, побратима-«камрата», санітара, лікаря у шпиталі) та його родину. У комплексі з образами цивільних селян (старої матері, батька, дружини і дітей, сестри) вони дозволяють реконструювати цілісний образ людини у війні, яка і сьогодні шукає сенси у катастрофі екзистенційних викликів та (пост) модернізаційних змін.

У тематичний діапазон шести фольклорних текстів входять не тільки події війни (мобілізація, розлука з родиною, битви, підневільна важка праця в російському полоні), але також почуття і рефлексії. Герой шукає сенсів існування, на які кожен воїн опирається у кризовий час полону, бою, поранення, а саме: на Боже милосердя, справедливість, вірність присязі, поваги до бойових побратимів та доктора-рятівника, великої любові до родини і дітей, туги за рідним краєм та Україною, яка для жовнірів як колишніх селян була фізично і ментально виплеканим простором.

Перспективним є уведення представлених у додатку раритетних текстів в ширший науковий обіг, що дасть змогу дослідникам не тільки аналізувати генеалогічні та поетичні особливості фольклорних новотворів, інтенсивність їх творення та генезу розвитку, але також простежити інтенсивність впливу тотальної війни початку ХХ ст. на досвід та колективну історичну пам'ять, які є підвалинами сучасних українських національних патернів.

Додатки (іл. 1)

Іл. 1. Фото з рукопису з фронтових записок Володимира Гериновича. Джерело: АНФРФІМФЕіМ. М. Т. Рильського. Ф. 28—3. Од. зб. 248. Арк. 1

Пісня о неволи

«(записав від Глуховецького Петра
Др. Вол. Геринович)»

1. У тій Росії в неволі усе бідою віє,
Той, що взятий до неволі тихенько бідує.
  2. А в Росії тяжко жити, най Господь боронить,
Від досвідку аж до ночі на роботу гонять.
  3. Гонять в поле з лопатами, кажуть землю рити,
Знущаються над плінними, тяжко пережити.
  4. Як повернеш з ночі з поля, будеш обід їсти,
То в болоті або в снігу, що нема де сісти.
  5. Та й то ще не біда, що нема де сісти, (арк. 1)
Але як то десять мужам з «одной» бочки їсти.
  6. А нім той обід дістанеш, мусиш ся наждати,
Та й стеречись, щоб по плечах київ не набрати.
  7. А обід той такий славний, тільки їдж поволи,
Зупа рідка як помий, ще часом без соли.
  8. Та й дві кісточки «сахару» і чаю твердого,
Кусок хліба чорного ще часом сирого.
  9. Кожен плінний у неволі все тяжко вздыхає,
(арк. 2)
- Бога просить та й щоднини мира виглядає.
10. Так і я попавсь в неволю, як риба у сіти,
Скучно мені за родинов на чужині жити.
11. Бо я тут на чужині марно пропадаю,
Я свою рідну сторононьку щодня виглядаю.
12. Споглядаю я щоднини, кожної години
Щоб найскоріше повернути до свої родинки.

13. Ой мій Боже милостивий, позволь дочекати,
Повернутися додому, рідню привітати. (арк. 3)
14. Щоб вернутись та застати дорогу родину,
Та прожити в щастю й мирі ще одну хвилину.
15. Ой ти, Боже милостивий, ти плінних потіха,
Потіши же їх нещасливих, вибав з того лиха.
16. Бо не оден у неволі з світом ся пращає,
На чужині без родини марно погибає.
17. Поховають чужі люди, ніхто не заплаче,
Хиба коли на могилі ворона закриче. (арк. 4)
18. Поховали, закопали та стали казати,
Що ніхто з його рідних в тім не буде знати. (арк. 5)

Думка воєнна 1914/15

Рік 1914 так дуже тяженький,
Купавсь він у морю крові і слезів дрібненьких.
Задзвонили в усі дзвони у суботу з ночі
Ідїть хлопці на війноньку, бо так цісар хоче.
Кличе цісар на війноньку — треба ся збирати.
Плачуть жінки, плачуть діти і старенька мати.
А в неділю дуже рано стались забирати,
Як то мені дрібні сльози стались розливати.
Родичі дорогенькі, треба вас покинути,
Помолїть ся ви до Бога, щоб ми не згинуті.
А я прошу і благаю: «Пречистая Мати,
Не дай мені молодому марне загинати,
Не допусти, щоб спіткала мя доленька гірка,
Щоб я мав би остати ся на віки каліка.
Бо калікою остатись нема гірше в світі
А убитий як останесь — щасливий на віки. (арк. 5)
А як трафить — зараз уб'є, ніхто не зважає,
А бідного калікою усі поругають.
А як трафить ся ранений дуже йому нудно,
І жаль йому за родинов бо вмерти не трудно.
А вмирати молодому гірко на чужині,
Не знаючи довгий час нічо о родині.
Раз вийшли сь мо зрана в поле, зачало свитати
І чуємо: недалеко вже грають гармати.
Чути вже над головами кулі з карабінів,
Оглянувся я довкола — а вже идин² згинув.
Летять кулі зі всіх сторін наоколо мене.
Положивсь я під берегом — вже смерть коло мене.
Нараз чую: в моїм серці немов промовляє:
Иди скорше з сего місця, бо шось буде злоє.
І зараз я з того місця скоро уступився.
І сей час вдарив гранат — беріг завалився
Я сей беріг находився, кождий може знати
При монастири Тухівськїм³, де є Чудна Мати. (арк. 6)

² Идин — діал., один.

³ На думку Володимира Терлецького, йдеться про «Тухівський монастир (Klasztor Redemptoristów w Tuchowie) розташований у місті Тухув (Tuchów), у Тарнівському повіті Малопольського воєводства, Польща. Це відо-

Піснь о Україні

I

Воскресла весна, воскресла,
Радісну вість нам принесла,
Україна зі сну встала,
Царська неволя пропала.

II

Пірвали ся кайдани вікові,
Не вернуться знова вже ні,
Від Дону, Прута, Карпат і Сяну,
Україна встала зі сну.

II [II]

За волю боролися вірні сини,
Неньки Руси-України,
Разом сили злучили —
Україну збудили
Від Дону, Прута, Карпат і Сяну! (арк. 7)

III [IV]

Най буде їм за те честь і слава,
Що стала вкраїнська держава,
Вмерла за князя Володимира
І Короля галицького Данила.
Ми прогнали геть ворогів,
Най царствує дім габсбургів.
Від Дону, Прута, Карпат і Сяну
Україна встала зі сну.

«від Мельника Миколи списав
Др. Вол. Гериневич» (арк. 8)

Пісня о війні

Рік тисяча дев'ятьсот чотирнайцять
був дуже тяженький
Купався він у морю крові і слезів дрібненьких,
Задзвонили в селі дзвони та в суботу вночі
Ідїть, люди, на війноньку, бо так цїсар хоче.
Кличе цїсар на війну — треба ся збирати,
Плаче жінка, плачуть діти і старенька мати.
А в неділю дуже рано стали забирати,
А по селі дрібні сльози стали розливатись.
Діти мої дрібненькі, тра вас покидати,
Татом вашим буде Господь і Пречиста Мати.
Ой прошу я і благаю, Пречистая Мати,
Не дай моїм сиротяттам тяжко бідовати.
Жінко моя дорога, діти мої, діти,

мій паломницький центр, де знаходиться Санктуарій
Матері Божої Тухівської. Монастирем та Вищою духо-
вною семінарією, що діє при ньому, опікуються монахи-
редемптористи».

Коли б мені Ти позволив ще на вас глядіти (арк. 9)
Ой волівбим я умирати, ніж вас покидати,
Бо будете ви, дітоньки, дуже бідовати.
Вже приходить моя хвиля — мушу забиратись,
Ой змилуй ся, ой змилуй ся, Пречистая Мати.
Діти мої дрібненькі відійдїт від мене,
Не робіть ми серцю тугу, бо смерть коло мене.
Ой пришили ми, Боже, смерти і Пречиста Мати,
Бо не можу на ті діти, сироти глядіти.
Дрібні діти ходять, плачуть, почіпались тата,
А я бїдний ходжу-нуджу ніби супостата.
Ой бувайте ви здорові, бо вже відїжджаю.
Жінка, діти, вся родина зі мнов ся пращають.
Ой відходив бідний жовняр, ще раз подивив ся,
І на жінку і на діти і там, де родився.
Ой пішовя на колію і там ревню плачу:
Ані жінки, ані дітий, може не побачу.
А може мя Божа Мати буде хоронити,
Бо хто ж буде моїм дітям на хліб заробляти. (арк. 10)
Не одному Бог позволив дожити ще віка,
Та шо з того? Повернувся до дому каліка.
Ой Боже мій милосердний і Пречиста Мати,
Хто ж буде моїм дітям на хліб заробляти.
Сонце гріє, вітер віє, хмари із півночі,
Не одному гайворони видзьобали очі,
І не оден у корчах забитий зістався.
А не один у неволю в Росію дістався.
Т[о]ї, що пішов до неволі, той волівби вмерти,
Як день так ніч світом нудить, просить Бога смерти.
Ой Боже мій милосердний і усі сьвятїї,
Коби мені ще уздрїти діточки малїї.
А як на мисль ми приходять діточки маленькі,
То очі не висихають від сльозів дрібненьких.
А як війна ся укїнчила, військо розпускають,
Бідні діти ходять, плачуть, тата виглядають.
Ой минає день і тиждень, і другий минає. (арк. 11)
Боже ти наш милосердний — Тато не вертає.
Ходім, діти, помолїмся за нашого Тата,
Ой змилуйся, ой змилуйся та Божая Мати
Десь наш тато лежить в гробі, землев закиданий
А вже-вже не вертає тато наш коханий.
А не один до домоньку здоров повернувся,
Стерегла го Божа Мати, бо до ней молив ся.
Повернув він до домоньку, став розповідати,
Як він мусів в чистім полію тяжко бідовати.
Нераз і цілий божий тиждень водою не мився,
Умивав ся що години гіркими сльозами,
За тобою мило жено та й за діточками.
А в неділю на сніданя кульочки дрібненькі,
А потому рили тіло армати тяженькі.
Ой стріляють вже канони і тяжкі армати
Та почали наше войско з землею мішати.
А з граната на переді великая яма (арк. 12)

Упав з гори тяжкий шрапнель, убив капітана.
Кров із тіла витікала як вода із моря
Подивився бідний жовняр — вже земля червона.
Як вже втихли всі армати, було чути зойки,
Крики горя і розпуки і тяженькі йойки.
Не оден лежить без ноги, той обох не має
А тому урвало руку, ратунку благає.
Благає він поратунку, нема кому дати
Просить він товариша: «Добий мене, брате».
Так то війна виглядає, послушайте люди,
Просить Бога і благодіє, най війни не буде.
Пречиста Діво Мати і ви всі святаї,
Моліть за нами Бога, бо ми всі грішні,
Бідуємо дуже тяжко і кару приймаєм,
І за наші грішні діла щиро ся покаєм.

«списав Др. Вол. Геринович» (арк. 13)

Пісня про велику війну

У неділю дуже рано сонце ся змінило,
Приснив ми ся сон дивненький, що не було мило.
Снило ми ся, що м працював ся зі своєю родиню,
Рідну хату, тата, маму на віки покинув.
О не був то сон чудесний, лише справедливий
Прийшов папір опівночі, збудив — війна жива.
До двайцять чотири годин, щоб ся вибирати,
Жінку, діти, тата, маму на віки працювати.
Серед жнив роботи много кому ж то кінчати (арк. 14)
Як усі військові люди мусять покидати.
Жінка з жалю омліває, діти ся питають:
Коли тато ся поверне, всі на гадці мають.
«Повертай до нас скоренько, тато наш рідненький,
Звези снопи, посій жито, бо ми ще маленькі».
Як зітяти косов зіл[л]є — навіки зівяне,
Не оден батько дітий своїх більше не огляне.
На війні нема перебору бідний чи багатий,
На кого Бог зішле кулю мусить умирати (арк. 15)
Серед поля в темнім лісі явір зелененький
Там працював ся бідний жовняр зі світлом миленьким.
Бо з ким має ся працювати? ні мами, ні тата,
Ані жінки, ані дітий, ні сестри, ні брата.
Нема кому жалувати, ані кому заплакати,
Ані кому на могилі хреста збудувати.
Плаче жінка, плаче мати слези проливають,
Чи син живе, чи умер вже, того ще не знають.
Сто миль пішла б піхотою (арк. 16), де син проживає,
Ой не будеш, мати, знати, де він спочиває.
Пішла б жінка з діточками на батька могилу,
Там вони би заплакали в гірку годину.
Той лиш може оповісти, хто в Відни буває,
Що не всіх однако доля на війні чекає.
Може камрат оповісти, коли з ним здивав ся
Занім його поховали, може з ним працював ся.

Не завдавай мати дітям жалю великого,
За вітчизну кров пролита (арк. 16 зв) твого миленького.
Варт на війні умирати — красно поховать:
Яму копають санітети й тіло поскладають.
Оден ловит ба й за ноги, другий за чуприну.
Третий каже: бери його кидай в середину.
Наскладають синів, батьків як селєдців в банку
І не мили, не чесали, не вбрали в сорочку.
Умивали йно вапном, яке ше кипіло,
Щоб по смерті не смерділо біле його тіло.
А сорочка така була (арк. 17) — в [щельт]
го завинули

У мундурі окривавленім, з чобіт не роззули.
Як хто вдома умирає, ловко го вбирають,
В вільні дають черевики і з ніг не здіймають.
Лише риштунг йно тяжкий за все відбирають.
Як війна ся довго точить, рекрутів вбирають.
Як же ж, мати, будеш знати, де син у могилі,
Спочиває десь далеко цілі сотки милі.
Будеш знати, стара мати, жінко й малі діти,
Є метрика в кишені — (арк. 18) мусять го глядіти.
Санітети знайдуть бляшку, віддадуть старшому,
А він в книжку записує і дає до дому.
У штанях я маю бляшку ще з правого боку,
Будуть знати жінка й діти за півтора року.
Будуть знати малі діти, що нема їх тата,
Буде знати сестра рідна, що нема ї брата.
Воювали сини, батьки на широкім поли,
І не оден з них до дому не верне ніколи.
Ой волів би бідний жовняр (арк. 19) в Відни умирати,
Як має він на Вкраїну каліков вертати.
Терпів болі по шпиталях, додому вертає,
І як жебрак за прошенім руку наставляє.
Терпів болі по шпиталях, та на тім не стало,
Пішов далі воювати, бо було замало.
Ой не єден терпів вже, два рази в шпиталі,
А ще третій раз пішов воювати далі.
Не оден іде до дому, нічого не знає,
Нема жінки, нема дітий (арк. 20), з жалю умліває.
Засинає ся питати, хто в селі остався,
Була жінка, були діти, як я вибирався.
Ой сходил я Верховину, і сходил Карпати,
Питаю ся добрих людей: де жінки шукати?
Один каже: «Як у селі зачали стріляти,
То був приказ, щоб із села геть ся виїжджати».
Другий каже: «Як виїхали, то їх стріляли».
Третій каже: «До колег на Угри забрали».
Ой щоб Господь ще позволив (арк. 21) застати родину,
То знав би я, що родив ся в щасливу годину.
Помолім ся за усіх тих, що пішли зі світа,
А нам Боже благослови на многая літа.
Засьпіваймо многая літа тим, що воювали,

⁴ Нерозбірливо.

Та й нашим офіцерам, що команду мали.
І нашому цісареві на многая літа,
А він най нас благословить, бо ми його діти.

«Списав. Др. Вол. Геринович» (арк. 22)

Жовнір умирає

Ой там в полю три явори, всі три зелененькі,
Лежить, лежить у шпиталю жовняр молоденький.
Хоче умирати просить пан-доктора:
«Най прийде отець, мати мене поховати».
Як приїхав отець мати, зачали плакати:
«Що ж наш сину жовняреньку, гадаєш вмирати?»
«Ой гадаю, тато, мамо, гадаю вмирати,
Скажи сину жовнярьоньку, де тя поховати?»
Кажу я ся поховати в високу могилу, (арк. 23)
Скажу я си посадити в головах калину.
Будуть пташки прилітати, калиночку їсти,
Будуть мені приносити від милої вісти.
Лише най мня не ховають ні попи, ні дяки,
А най мене поховують жовняри камрати.
Бо ті попи і дяки лиш за гроші бють ся,
А жовняри камратоньки горівки нап'ють ся.

«списав Др. Вол. Геринович» (арк. 24)

1. Завальнюк О.М. Геринович Володимир Олександрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-25577> (дата звернення: 1.03.2026).
2. Професор Володимир Геринович: збірник. За ред. О. Шаблія. Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 366 с.
3. Островий В.М. *Науково-педагогічна та громадська діяльність В.О. Гериновича (1900-ті—1940-і рр.)*: монографія. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2021. 256 с.
4. Malinowski B. An Anthropological Analysis of War. *American Journal of Sociology*. 1941. № 46 (4). P. 521—550.
5. Christine de Matos, Karen McCluskey & Ana Carden-Coyne. Introduction: Classicisms and Modern War in the Long Twentieth Century. *Journal of War & Culture Studies*. 2026. № 19:1. P. 1—16. URL: <https://esu10.1080/17526272.2025.2607219>.
6. Геринович Х. Спроба самопізнання (до генеалогії мистецьких родин). *Просценіум*. 2015. № 1—3 (41—43), С. 38—57.
7. Мельник І. Згадаймо географа Володимира Гериновича. *Zbruc̣h*. 22.11.2013. URL: <https://zbruc.eu/node/15764> (дата звернення 10.03.2026).
8. Якимович Б.З. Лепкий Данило Хомич. *Енциклопедія Сучасної України*. Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський,

М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-54374> (дата звернення: 8.03.2026).

9. Кузьменко О. Український фольклор часу Першої світової війни у Науковому Товаристві імені Шевченка. *150 років на службі української науки та культури. Гуманітарні науки*. Львів: Наукове товариство імені Шевченка; Дослідно-видавничий Центр НТШ, 2023. С. 584—619.
10. Кузьменко О. *Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн)*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2018. 728 с.: іл.
11. Геринович В. Сучасні легенди. *Вістник СВУ*. 1916. Ч. 98. 14 травня. С. 321—322.
12. Геринович В. Сучасні легенди. *Вістник СВУ*. 1916. Ч. 99. 21 травня. С. 337—338.
13. Геринович В. Сучасні легенди. *Вістник СВУ*. 1916. Ч. 103. 11 червня. С. 387—388.
14. Геринович В. Сучасні легенди. *Вістник СВУ*. 1916. Ч. 104. 25 червня. С. 423—424.
15. *Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М.Т. Рильського*. Ф. 28—3. Од. зб. 248. Арк. 1—24 (Геринович В. «У тій Росії...». Пісні (без мелодій), коломийки, історичні на теми Першої світової війни. Записано 1915—1917 рр.).
16. Голик Р. Радянська влада та український визвольний рух у Галичині в контексті ідеологічних стереотипів. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість державність*. Львів, 2012. Вип. 22: Українська повстанська армія у контексті національно-визвольної боротьби народів Центрально-Східної Європи. С. 191—208.
17. Кузьменко О. «А тепер ще мені побачилася ця біда...»: інтертекстуальні особливості усних наративів про окупацію (за власними польовими матеріалами). *Війна, наука, емоції: від інтерв'ю до пам'ятствотворення*: зб. матеріал. Міжнарод. наук. конф. (м. Чернігів, 21—22 лютого 2025 р.). Упоряд. та наук. ред. С. Маховська. Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2025. С. 175—187. URL: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006>.
18. *Наймитські та заробітчанські пісні*. Упоряд. С.Й. Грица, О.І. Дей, М.Г. Марченко. Київ: Наукова думка, 1975. 573 с.
19. *Співанки-хроніки. Новини*. Упоряд. О.І. Дей, С.Й. Грица. Київ: Наукова думка, 1972. 560 с.
20. Shirkey G.Z. Uncertainty and War Duration. *International Studies Review*. 2016. Vol. 18. Issue 2. P. 244—267. URL: <https://doi.org/10.1093/isr/viv005>.

REFERENCES

- Zavaliuk, O.M. (2007). Gerynovych Volodymyr Oleksandrovych. In: I.M. Dziuba, A.I. Zhukovsky, M.H. Zhelezniak. (Eds.). *Encyclopedia of Modern Ukraine* (Vol. 7). Kyiv: Institute of Encyclopedic Research, NASU. Retrieved

- from: <https://esu.com.ua/article-25577> (Last accessed: 10.03.2026) [in Ukrainian].
- Shabliy, O. (Ed.). (2008). *Professor Volodymyr Gerynovych*: collection. Lviv: Ivan Franko Lviv National University [in Ukrainian].
- Ostrov, V.M. (2021). *Scientific, pedagogical and public activities of V.O. Gerynovich (1900s–1940s)*. Khmelnytskyi: FOP Melnyk A.A. [in Ukrainian].
- Malinowski, B. (1941). An Anthropological Analysis of War. *American Journal of Sociology*, 46 (4), 521–550.
- de Matos, C., McCluskey, K., & Carden-Coyne, A. (2026). Introduction: Classicisms and Modern War in the Long Twentieth Century. *Journal of War & Culture Studies*, 19:1, 1–16. Retrieved from: <https://esu10.1080/17526272.2025.2607219>.
- Gerynovich, Kh. (2015). An attempt at self-knowledge (to the genealogy of artistic families). *Proscenium*, 1–3 (41–43), 38–57 [in Ukrainian].
- Melnyk, I. (2013, 22.11). Let's remember the geographer Volodymyr Gerynovich. *Zbruc*. Retrieved from: <https://zbruc.eu/node/15764> (Last accessed: 10.03.2026) [in Ukrainian].
- Yakymovich, B.Z., Dzyuba, I.M., & Zhukovsky, A.I. (Eds.). (2016). Lepky Danylo Khomych. In: *Encyclopedia of Modern Ukraine*. NAS of Ukraine; National School of Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-54374> (Last accessed: 03.08.2026) [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (2023). Ukrainian folklore during the First World War in the Shevchenko Scientific Society. *150 years in the service of Ukrainian science and culture. Humanities* (Pp. 584–619). Lviv: Shevchenko Scientific Society; Research and Publishing Center of the National Science and Technology School [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (2018). *Dramatic Human Existence in Ukrainian Folklore: Conceptual Forms of Expression (the period of WWI and WWII)*. Lviv: Institute of Ethnology NASU [in Ukrainian].
- Gerynovych, V. (1916, May 14). Modern legends. *Bulletin of the Union for the Liberation of Ukraine* (Part 98, pp. 321–322) [in Ukrainian].
- Gerynovych, V. (1916, May 21). Modern legends. *Bulletin of the Union for the Liberation of Ukraine* (Part 99, pp. 337–338) [in Ukrainian].
- Gerynovych, V. (1916, June 11). Modern legends. *Bulletin of the Union for the Liberation of Ukraine* (Part 103, pp. 387–388) [in Ukrainian].
- Gerynovych, V. (1916, June 25). Modern legends. *Bulletin of the Union for the Liberation of Ukraine* (Part 104, pp. 423–424) [in Ukrainian].
- Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings of the M.T. Rytsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine*. Fund. 28—3. Unit of Issue 248 (Gerynovych V. «In that Russia...». Songs (without melodies), kolomyjki, historical on the themes of the First World War. Recorded in 1915–1917) [in Ukrainian].
- Holyk, R. (2012). Soviet power and the Ukrainian liberation movement in Galicia in the context of ideological stereotypes. *Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood. The Ukrainian insurgent army in the context of the national liberation struggle of the peoples of Central and Eastern Europe* (Issue 22, pp. 191–208). Lviv [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O., & Makhovska, S. (Ed.). (2025). «And now I have seen this disaster...»: intertextual features of oral narratives about the occupation (based on my own fieldwork). *War, Science, Emotions: from Interviews to Memory Creation. Collection of the International Conference (Chernihiv, 21–22 February 2025)* (Pp. 175–187). Kyiv: LLC «Yurka Lyubchenko». Retrieved from: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006> [in Ukrainian].
- Hrytsa, S.Y., Dey, O.I., & Marchenko, M.G. (1975). *Songs of laborers and laborers*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dey, O.I., & Hrytsa, S.Y. (1972). *Songs-chronicles. News*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shirkey, G.Z. (2016). Uncertainty and War Duration. *International Studies Review* (Vol. 18, issue 2, pp. 244–267). Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/isr/viv005>.

Received: 22.03.2026

Accepted: 26.03.2026

Published: 27.04.2026